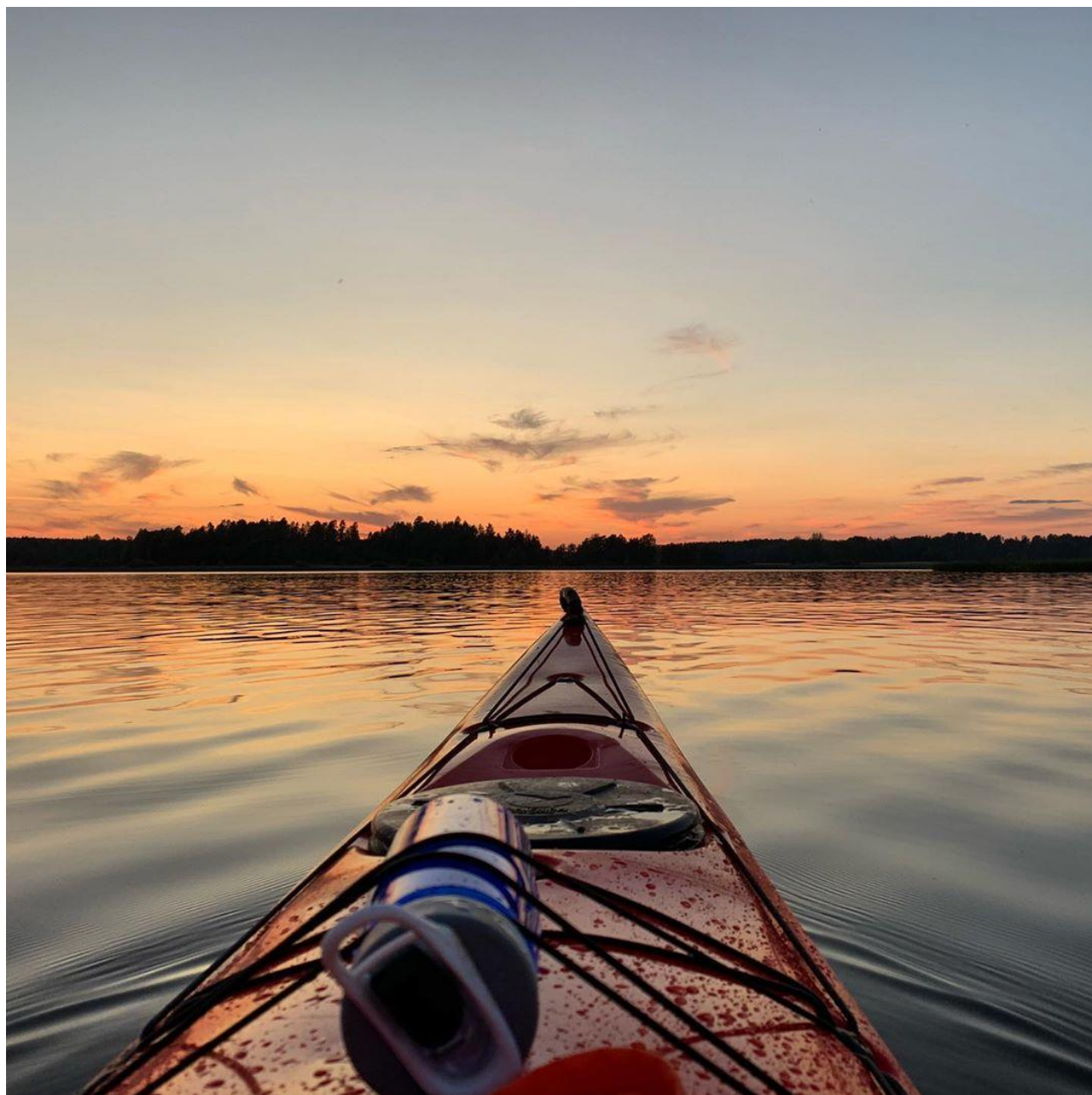

Våler
kommune

KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL 2026-2040

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	1
1. Innledning (kort planramme)	2
1.1 Visjon og mål	2
1.2 Samfunnsutvikling.....	3
Befolkningsutvikling	3
Boligstruktur og planreserve	6
Pendling	8
1.3 Medvirkning.....	8
1.4 Helhetlig bærekraft	10
2. Levekår og folkehelse	10
2.1 Utfordringsbilde	10
2.2 Langsiktig mål 2040	12
2.3 Delmål.....	12
2.4 Strategier og grep	12
2.5 Slik følger vi opp	13
2.6 Helhetlig Bærekraft – prioriteringer i planperioden.	13
3. Klima, miljø og energi	14
3.1 Utfordringsbilde	14
3.2 Langsiktig mål 2040	14
3.3 Delmål.....	14
3.4 Strategier og grep (2027–2040)	15
3.5 Slik følger vi opp (styring)	15
3.6 Helhetlig Bærekraft – prioriteringer i planperioden.	16
4. Verdiskaping og kompetanse	16
4.1 Utfordringsbilde (sammendrag)	16
4.2 Langsiktig mål 2040	17
4.3 Delmål.....	17
4.4 Strategier og grep (2027–2040)	17
4.5 Slik følger vi opp (styring)	18
4.6 Helhetlig Bærekraft – prioriteringer i planperioden.	18

5. Samfunnssikkerhet	19
5.1 Utfordringsbilde (sammendrag)	19
5.2 Langsiktig mål 2040	19
5.3 Delmål.....	19
5.4 Strategier og grep (2027–2040)	20
5.5 Slik følger vi opp (styring)	20
5.6 Helhetlig bærekraft – prioriteringer i planperioden	21
6. Arealregnskap.....	21
7. Gjennomføring og oppfølging (felles for alle tema).....	22

1. Innledning (kort planramme)

Kommuneplanen er det øverste styringsdokumentet i kommunen, og er delt inn i en samfunnsdel og en arealdel. Kommuneplanens samfunnsdel setter mål og strategier for samfunnsutviklingen, og gir retning for kommuneorganisasjonens prioriteringer og plansystem. Arealdelen er et virkemiddel for å gjennomføre mål og strategier gjennom juridisk bindende arealbruk.

Planperioden gir både muligheter og krevende omstillinger. Nærhet til Moss og hovedstadsområdet gir tilgang til arbeidsmarked og tilbud, men også press på areal, infrastruktur og naturressurser. Samtidig vil vi over tid få flere eldre og relativt færre i yrkesaktiv alder, noe som øker behovet for bærekraftige løsninger, prioritering og samordning. Klimaendringer og økte krav til beredskap forsterker behovet for helhetlig planlegging.

Planens temainndeling består av fem hovedkapitler: 1) Levekår og folkehelse, 2) Klima, miljø og energi, 3) Verdiskaping og kompetanse, 4) Samfunnssikkerhet, 5) Arealstrategi. Dette er tilsvarende gjeldende kommuneplan fra 2019.

1.1 Visjon og mål

«» er Vålers visjon, vedtatt i 2017, og den skal fortsatt være retningsgivende i kommuneplanens samfunnsdel 2027–2040 ([Visjon for Våler](#)). Visjonen bygger på innspill fra innbyggerne om hva de verdsetter i Våler, og hva de ønsker mer av i egen kommune – blant annet flere lokale tilbud og møteplasser. Dette mener vi tilsvarer en utvikling som styrker tettstedene. Visjonen gjenspeiles i planens hovedmål:

1. I Våler jobber vi sammen for gode Levekår og folkehelse.
2. I Våler jobber vi sammen for Klima, miljø og energi-kloke valg.
3. I Våler satser vi på Verdiskaping og kompetanse.

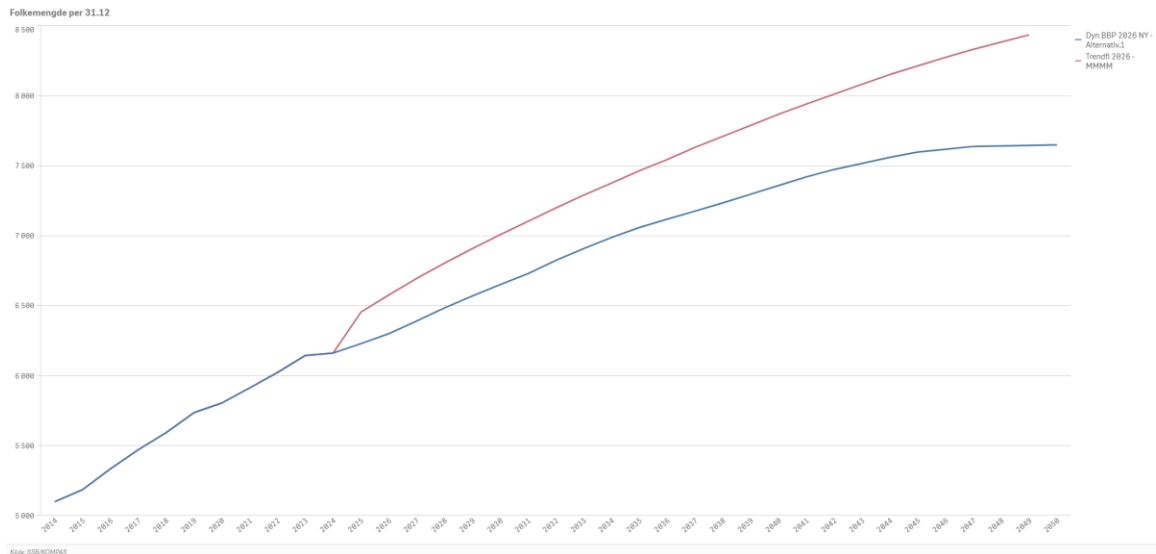
4. I Våler jobber vi sammen for trygg Samfunnssikkerhet og beredskap.

Målene skal nås gjennom samarbeid mellom kommunen, innbyggere, frivillighet, organisasjoner, næringsliv og kunnskapsmiljøer.

1.2 Samfunnsutvikling

Befolkningsutvikling

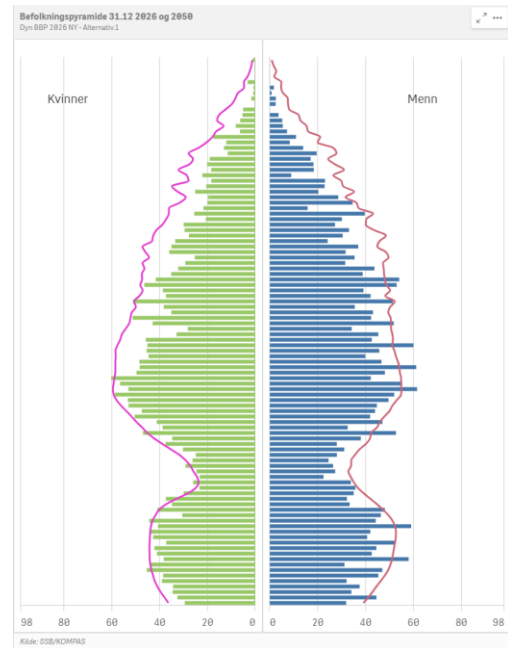
Våler er i vekst. Utviklingen går så raskt at en planperiode på 12 år er svært lang, men det er likevel nyttig å se hva som forespeiles i en enda lengre periode. Framskrivningene i KOMPAS viser at folkemengden øker fra 6 301 innbyggere i 2026 til 7 650 i 2050 (se figur: Folkemengde og tabell 1). Veksten gir nye muligheter, men stiller også krav til helhetlig planlegging og helhetlig bærekraft, slik at bolig, tjenester og infrastruktur utvikles i takt og med tydelige prioriteringer i plansystemet.

Figur 1: Folkemengde

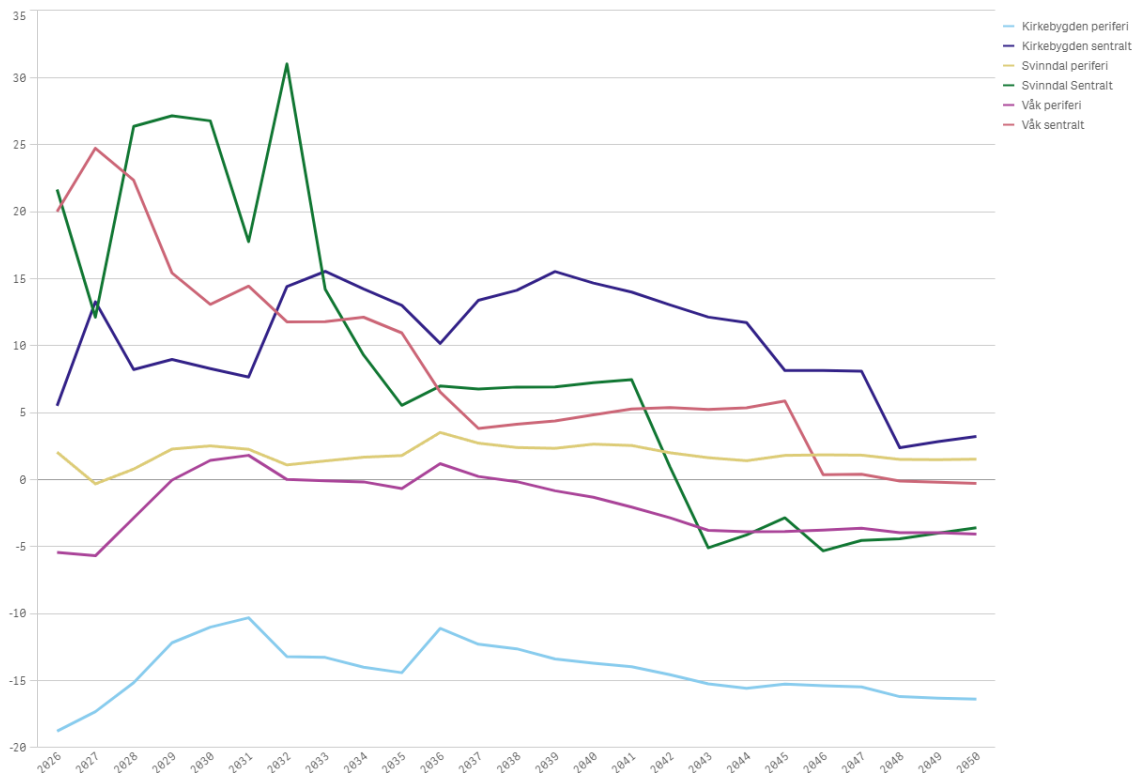
Befolkningspyramiden for 2026 og 2050 viser samtidig en tydelig aldring av befolkningen (se figur: Befolkningspyramide). Antall innbyggere 80 år og eldre øker fra 232 i 2026 til 512 i 2050 (se tabell 1). Antallet innbyggere i de eldste aldersgruppene øker betydelig fram mot 2050. Denne utviklingen understreker behovet for å styrke arbeidet med «Bu trygt heime», slik at flere kan bo trygt hjemme lenger gjennom tilpassede boliger, helsefremmende nærmiljø og bærekraftige helse- og omsorgstjenester.

Flytting er en viktig driver for utviklingen. Figuren Nettoflytting etter alder viser positiv nettoflytting i flere aldersgrupper, særlig blant barnefamilier og personer i yrkesaktiv alder. Dette bekrefter Våler sin rolle som bostedskommune i et regionalt arbeidsmarked. Dette gir viktige signaler for at kommunen bør planlegge boligtilbud, lokalsamfunn og mobilitet samlet i planperioden. Andelen

Figur 2: Befolkningspyramide

Nettflyttere per 1000 innbyggere
Dyn BBP 2026 NY - Alternativ 1 2050 2026 - 2050

Figur 3: Nettoflytting per 1000 innbyggere per år

innbyggere i yrkesaktiv alder viser en gradvis nedgang fram mot 2050, samtidig som befolkningen totalt vokser (se tabell 1). Utviklingen stiller økte krav til helhetlig og bærekraftig planlegging, med tydelig prioritering og samordning mellom bolig, tjenester og regionalt samarbeid.

Kartet og tidsserien for Nettoflytting per 1 000 innbyggere viser at flyttemønsteret varierer tydelig internt i kommunen. Figurene indikerer høyere netto tilflytting i sentrumssonene, særlig i Kirkebygden sentralt, mens periferiene rundt tettstedene har svakere utvikling og i perioder negativ nettoflytting. Dette er relevant fordi Våler har definert Kirkebygden som kommunens hovedsentrum og prioriterte utviklingsområde. Når tilflytting i større grad konsentreres i sentrumsområdene, styrker det retningen om å prioritere boligvekst og utvikling i og rundt Kirkebygden, og samtidig jobbe målrettet med kvalitet og attraktivitet i lokalsentrene. Det gir også et tydelig kunnskapsgrunnlag for hvor det er spesielt viktig å samordne boligvekst med sosial infrastruktur, møteplasser og mobilitet – og hvor kommunen må følge utviklingen tett for å motvirke svekket livskvalitet i mer perifere områder.

Tema	2026	2032	2050
Folkemengde	6301	6825	7650
Antall barn 0-6 år	449	461	502
Antall barn i 6-12 år	598	607	668
Antall eldre i 80+	232	317	512
Antall i yrkesaktive alder	3801 (61%)	4237 (62.1%)	4514 (59%)

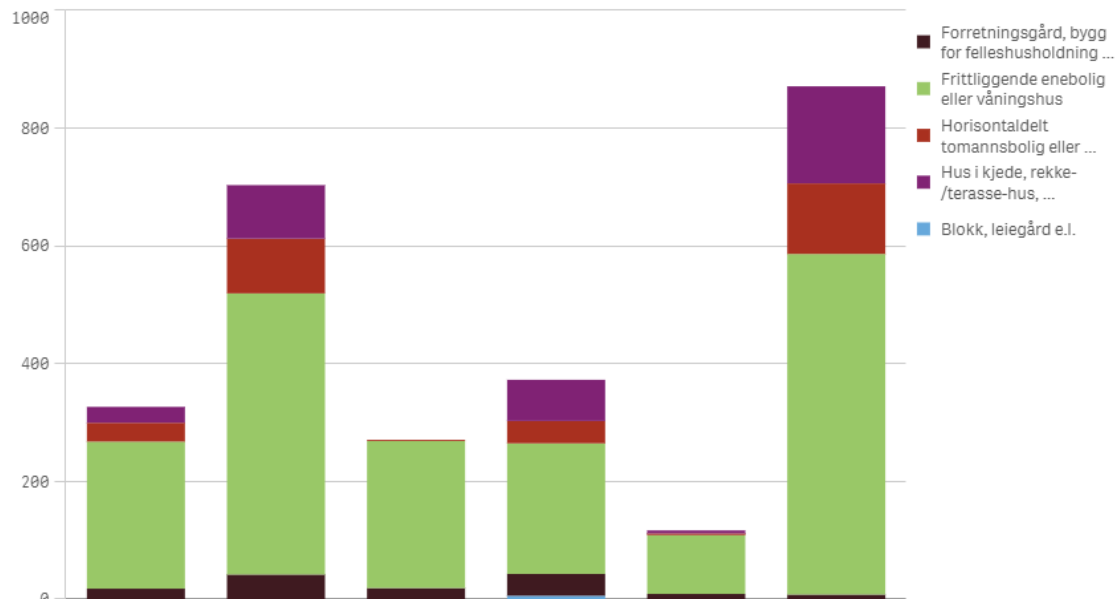
Tabell 1: Tall fra KOMPAS/SSB

Boligstruktur og planreserve

Våler kommune har per i dag en boligmengde på 2 630 boliger. Grafen nedenfor viser boligstrukturen i kommunen per 2026. Frittliggende eneboliger dominerer boligtilbudet, med

Boligmengde

Dyn BBP 2026 NY - Alternativ.1 2026

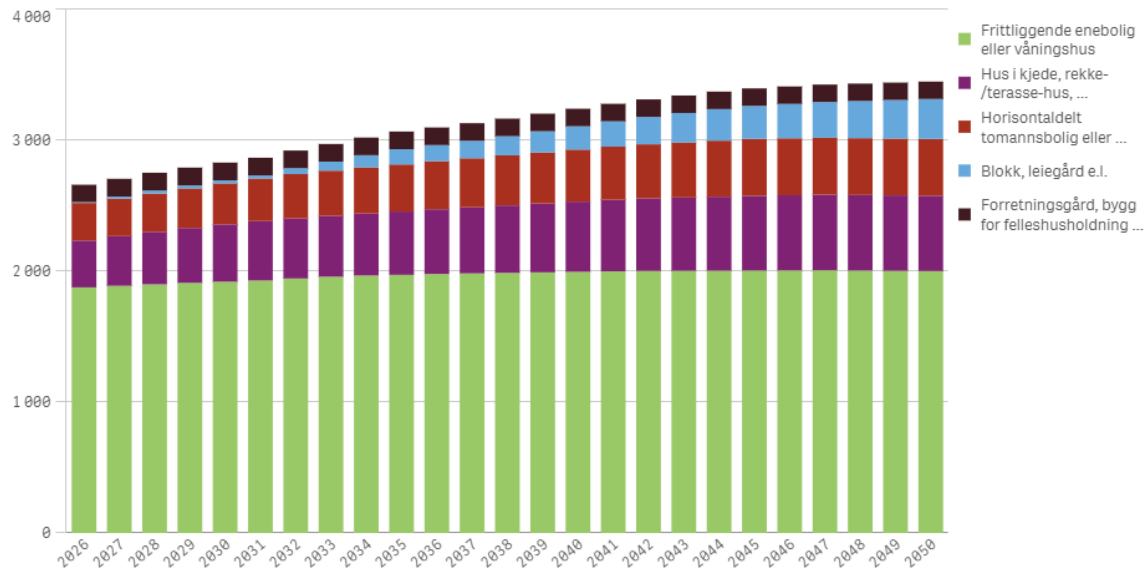

Figur 4: Boligmengde

totalt 1 865 boliger. Deretter følger hus i kjede, rekkehus og vertikaldelte tomannsboliger, som til sammen utgjør 340 boliger. Dette gir et boligmarked som fungerer godt for barnefamilier og hushold som ønsker stor bolig og tomt, men det gir mindre variasjon for førstegangsetablerere, enslige, og eldre som ønsker mindre og mer lettstelte boliger.

Planreserven (vedlegg 4) viser en tydelig økning i boligtype blokk, leiegård og lignende, med en planlagt utbygging av 300 boenheter. Samtidig ser vi en jevn vekst i antall hus i kjede, rekkehus samt vertikalt og horisontalt delte tomannsboliger. Dette utbyggingsmønsteret markerer et tydelig skifte fra spredt utbygging med store tomter, til en mer konsentrert og tett boligstruktur. Grafen under viser denne utviklingen fra 2026 fram til 2050. Et slikt skifte harmonerer godt med kommunens mål om å styrke tettstedene og prioritere utvikling i hovedsentrum.

Boligmengde per 31.12
Dyn BBP 2026 NY - Alternativ.1

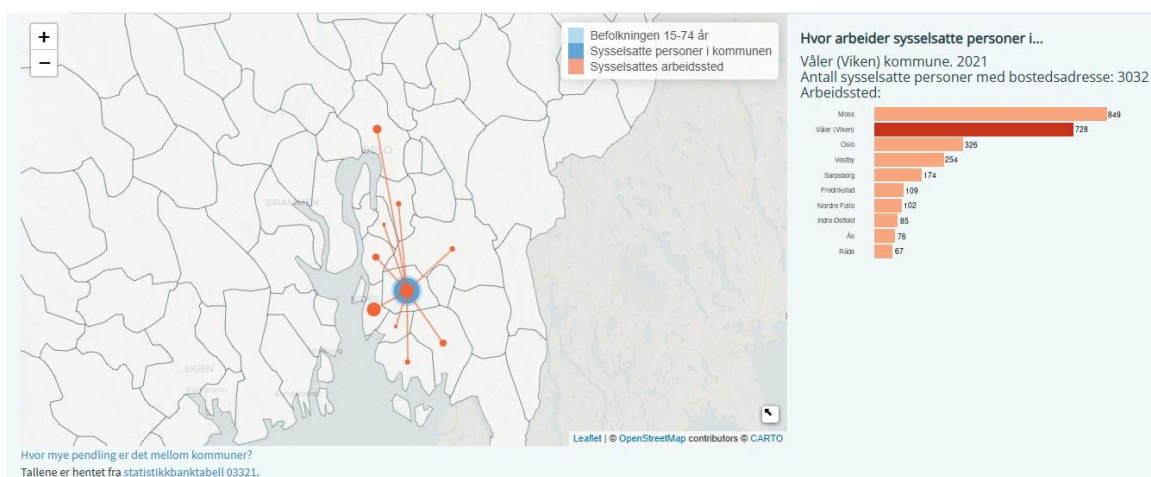
Kilde: SSB/KOMPAS

Figur 5: Boligmengde og boligtype - utvikling mot 2050

Befolkningsutviklingen fram mot 2050 innebærer flere eldre og en gradvis nedgang i andelen yrkesaktive, mens folketallet øker. Dette betyr at kommunen får flere som vil ha behov for boliger som er enklere å bo i, med nærhet til tjenester og et helsefremmende nærmiljø. Det stiller krav til at boligvekst, tjenesteutvikling og prioriteringer henger tett sammen. Planreserven peker i riktig retning ved å legge til rette for større variasjon i boligtyper, blant annet flere leiligheter og mer konsentrert boligbygging. Erfaringene viser likevel at marked og gjennomføring påvirker hva som faktisk blir bygd. I Kirkebygden finnes flere vedtatte planer som legger opp til sentrumsutvikling med leiligheter, men utbygging av leilighetsprosjekter har latt vente på seg, mens eneboliger har hatt jevnere utbygging. Dette betyr at selv om planreserven peker mot mer variasjon, kan boligtilbudet i praksis bli mindre variert dersom utviklingen fortsatt domineres av eneboliger. (Planreserve 2025, vedlegg 4)

Pendling

Pendlingen viser tydelig at Våler er en bostedskommune i et regionalt arbeidsmarked. Mange innbyggere reiser daglig ut av kommunen til arbeid, og tallgrunnlaget viser at flere pendler ut enn inn. Dette betyr at transport og tilgjengelighet til kollektivtransport påvirker hverdagen til mange, og at utvikling av bolig, tjenester og tettsteder må sees i sammenheng med reiseveier og knutepunkter i regionen. Pendlingen gjør også kommunen mer sårbar for endringer i kollektivtilbud og framkommelighet, og understreker behovet for helhetlig planlegging der boligvekst, mobilitet og tjenestetilbud henger bedre sammen. Løsninger som gjør kollektivtransport mer realistisk for pendlere kan redusere bilavhengighet og belastning på vegnettet (SSB, 2026).

Figur 6: Pendlingsstrømmer (SSB, 2026)

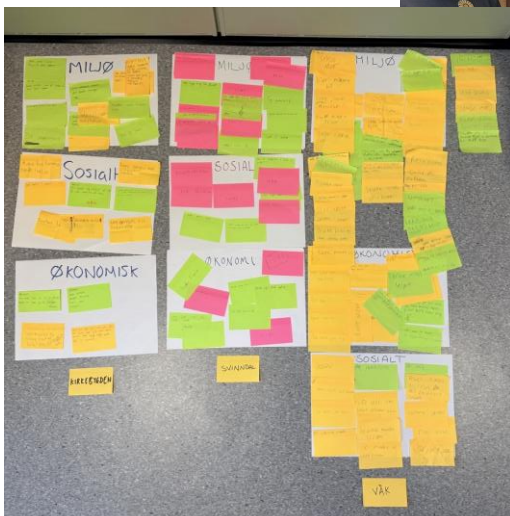
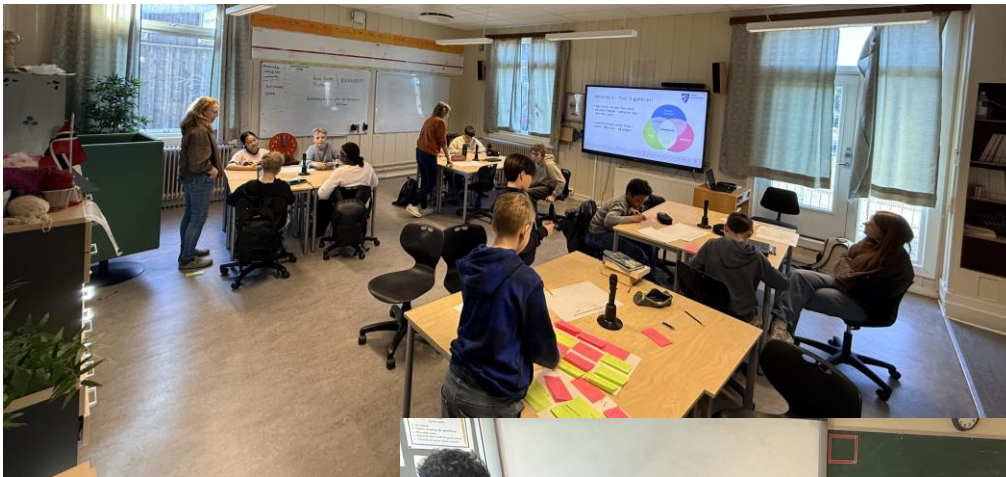
1.3 Medvirkning

Utvidet ledergruppe (ULG), administrative arbeidsgrupper og formannskapet har medvirket i arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel gjennom utfyllende arbeidsøker. ULG deltok i en workshop med vekt på felles utfordringer, utviklingstrekk og ønsket retning for Våler. Innspillene løftet særlig fram barn og unges oppvekstvilkår, utenforskap, psykisk helse og livsmestring, behovet for sosiale møteplasser, samt tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid. Disse innspillene er brukt direkte i arbeidet med utfordringsbildet, de langsiktige målene og den strategiske retningen i planen.

Formannskapet medvirket gjennom et eget politisk arbeidsverksted, der delmål og satsingsområder innen hovedmålene ble prioritert for planperioden. Prioriteringene har gitt tydelig politisk forankring, og har vært styrende for valg og vektlegging av mål, delmål og strategiske grep i kommuneplanens samfunnsdel.

Folkemøtet 9. april på Kirkebygden ungdomsskole viste stort engasjement for levekår, livsmestring og fellesskap i Våler. Innspillene vektla forebygging og tidlig innsats, psykisk helse, inkluderende møteplasser, trygge oppvekst- og skolemiljøer, bedre mobilitet og aldersvennlige løsninger. Frivillighet, lokalt eierskap og tiltak som styrker tilhørighet og deltakelse ble også løftet fram. Innspillene samsvarer godt med hovedretningen i planen og er brukt som støtte og konkretisering av mål og strategier.

Vi har også lagt vekt på å involvere barn og unge. Våren 2026 ble det gjennomført medvirkning om bærekraft ved Våk, Svinndal og Kirkebygden barneskoler, for å hente inn barnas erfaringer og forslag til hvordan kommunen kan utvikles på en bærekraftig måte. Innspillene viser god forståelse for bærekraft i hverdagen og bygger i stor grad på lokale forhold og erfaringer fra skole og fritid. Medvirkningen er brukt som et supplement til øvrige innspill og inngår i kunnskapsgrunnet for planens mål og strategier.

1.4 Helhetlig bærekraft

Bærekraftig utvikling er et grunnleggende premiss for kommuneplanens samfunnsdel og for utviklingen av Våler kommune fram mot 2040. For Våler betyr helhetlig bærekraft at vi planlegger og prioriterer slik at vi tar vare på natur og ressursgrunnlag, styrker fellesskap og gode levekår, og bruker kommunens ressurser på en måte som er økonomisk gjennomførbart over tid. Våler er i vekst, men står samtidig overfor en aldrende befolkning og relativt færre i yrkesaktiv alder. Dette gir økte krav til prioritering, tjenesteutvikling og langsiktig økonomisk bærekraft. Klimaendringer med økt risiko for flom og ekstremnedbør, samt behov for styrket beredskap, forsterker behovet for helhetlig og langsiktig planlegging.

Figur 7: Bærekraft - tre pilarene

I denne kommuneplanen legger vi til grunn at mål, strategier og tiltak skal vurderes i et helhetlig bærekraftsperspektiv. Det innebærer at kommunen ikke vurderer enkeltmål isolert, men ser virkningene samlet for miljømessige, sosiale og økonomiske forhold. Mange tiltak gir positive samspillseffekter, men det vil også oppstå målkonflikter. Nasjonale forventninger til planlegging viser at planprosesser både kan tydeliggjøre motstridende mål og bidra til å samordne ulike interesser for helhetlige, bærekraftige løsninger. Statlige planretningslinjer vektlegger samordning av arealbruk og transport, effektiv arealutvikling og hensyn til karbonrike områder, basert på et godt kunnskapsgrunnlag som arealregnskap. Disse rammene gir viktige føringer for hvordan Våler skal tenke helhetlig bærekraft i planlegging og prioritering i planperioden.

2. Levekår og folkehelse

2.1 Utfordringsbilde

Våler har en relativt ung befolkning og stabil vekst.-Ungdata 2025 viser at mange barn og unge i Våler vokser opp under gode levekår med stabile familieforhold og ressurser. Samtidig har

kommunen flerle elever på lave prestasjonsnivåer, lavere trivsel/motivasjon over tid og mer mobbing og flere barn og unge med sosioemosjonelle utfordringer og sammensatte behov. Ungdata 2025 viser at ungdom i Våler opplever mer ensomhet og lavere trivsel på skolen sammenlignet med landsgjennomsnittet, og flere oppgir at familien har dårlig råd. I tillegg belyser tabellen under (tabell 2) flere andre forhold, som psykiske plager og opplevelse av livskvalitet. Ungdata-tallene viser at mye fungerer godt for ungdom i Våler, samtidig som enkelte områder skiller seg negativt ut sammenlignet med landsgjennomsnittet. Formålet med å synliggjøre disse forskjellene er ikke å gi et ensidig negativt bilde, men å gi et godt kunnskapsgrunnlag for hvordan kommunen kan prioritere delmål og strategier som bidrar til forebygging og forbedring.

Tema	Våler	Norge
Fornøyd med vennene	86%	84%
Familien har dårlig råd	9 %	4 %
Fornøyd med skolen	27 %	57 %
Gruer seg til skolen	25%	31%
Bruker minst en time på skolearbeid utenom skolen	34%	30%
Trives på skolen	75 %	83 %
Bra kollektivtilbud	33 %	60 %
Bra Kulturtilbud	24 %	54 %
Bra tilbud av idrettsanlegg	29 %	70 %
Nok lokaler til å treffe andre	27 %	53 %
Drikker ikke alkohol	86%	84%
Drevet med hæverk	10 %	19 %
Drevet med tagging	5 %	12 %
Om de vil fullføre videregående	83%	83%
Om de tror de vil få et godt og lykkelig liv	70%	69%

Tabell 2: Ungdata 2025 - Forskjellige tall

Gjennom planlegging kan vi påvirke hverdagsarenaene i Våler: skolemiljø, møteplasser, fritidstilbud og nærmiljø. Når vi ser tjenester og nærmiljø i sammenheng, blir det lettere å forebygge utenforskap og styrke trivsel og mestring.

Demografien peker mot flere eldre framover. Dette innebærer at kommunen må satse på inkludering og helsefremmende nærmiljø, samtidig som vi legger bedre til rette for at flere kan bo trygt hjemme lenger. «Bu trygt heime» er trukket inn som relevant tematikk for å møte demografiutfordringer.

Innspill til planarbeidet peker også på kommunens ansvar på det boligsosiale feltet og behov for overordnede mål, blant annet gjennom boligplan og tydelig kobling til helse- og velferdsplanlegging. Flere innspill fra innbyggere peker på mangel på inkluderende møteplasser i

nærmiljøet, risiko for ensomhet i ulike livsfaser og utfordringer knyttet til digitalt utenforskap, særlig blant eldre og innbyggere med begrenset digital kompetanse.

2.2 Langsiktig mål 2040

Våler skal være et trygt og inkluderende lokalsamfunn som gir gode oppvekstvilkår, reduserer utenforskap og utjevner sosiale helseforskjeller – med tjenester og nærmiljø som fremmer mestring gjennom hele livet.

2.3 Delmål

1. Barn og unge

I Våler vil vi ha et trygt oppvekststed der barn og unge opplever trivsel, tilhørighet og læring, og der innenforskap styrkes mens bekymringsfullt skolefravær reduseres.

2. Psykisk helse og livskvalitet

I Våler vil vi styrke psykisk helse og livskvalitet gjennom forebygging og tidlig hjelp, særlig for barn, unge og familier i sårbare livssituasjoner.

3. Arbeid og inkludering

I Våler vil vi at flere deltar i arbeid, utdanning eller opplæring, og at andelen unge som står utenfor arbeid og utdanning reduseres.

4. Eldre og «Bu trygt heime»

I Våler vil vi at flere kan bo trygt hjemme lengre, også ved skrøpeligheit, kroniske lidelser og sammensatte behov, med helsefremmende nærmiljø og tilpassede tjenester.

5. Boligsosialt ansvar

I Våler vil vi ha et helhetlig boligtilbud som er inkluderende og fremmer mangfold.

6. Økonomisk inkludering og deltakelse

I Våler har vi redusert økonomisk utenforskap og økt grad av deltakelse.

7. Helhetlige tjenester og trygghet

I Våler opplever innbyggere, brukere og pårørende trygge, koordinerte og sammenhengende tjenester, med systematisk medvirkning og god støtte gjennom hele tjenesteforløpet.

2.4 Strategier og grep

- ◆ Vi styrker tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid mellom oppvekst, helse og velferd, kultur og idrett, samt plan- og tekniske tjenester for å forebygge utenforskap og fange opp behov tidlig.
- ◆ Vi sikrer gode oppvekstmiljøer og reell medvirkning gjennom systematisk involvering av barn og unge utover minimumskravene, blant annet gjennom skolebaserte workshops og andre egnede arenaer.
- ◆ Vi utvikler helsefremmende nærmiljøer ved å planlegge og prioritere møteplasser, grøntområder, realistiske gang- og sykkelløsninger og trygge skoleveier som del av kommunens folkehelsearbeid.

- ◆ Vi styrker deltakelse og medborgerskap ved å legge til rette for lavterskel møteplasser, tilgjengelig informasjon om tilbud og enkle arenaer for innbyggerinvolvering i lokalsamfunnet.
- ◆ Vi styrker tidlig innsats og samarbeid med frivillighet og andre aktører, slik at barn og unge kan delta i fritids- og fellesskapsarenaer uavhengig av familiens økonomi.
- ◆ Vi utvikler samskapende tjenester i samarbeid med innbyggere, frivillighet og næringsliv, med prioritert innsats der levekårsutfordringene er størst.
- ◆ Vi følger opp en helhetlig boligsosial tilnærming ved å bruke boligplanen aktivt og synliggjøre overordnede boligsosiale mål i plan for helse og velferd og i kommuneplanens prioriteringer.
- ◆ Vi bruker digitalisering og innovasjon til å forenkle tjenester og utnytte ressursene bedre, samtidig som vi forebygger digitalt utenforskap gjennom veiledning, alternative løsninger og personlig kontakt der det er behov.

2.5 Slik følger vi opp

I handlingsdelen til kommunedelplan for oppvekst er det satt opp konkrete tiltak for oppvekstområdet. Tiltakene er bygget på planens strategier og målsettinger som igjen har en rød tråd fra kommuneplanens samfunnsdel.

Kommunedelplan for helse og velferd utarbeides samtidig med kommuneplanens samfunnsdel. Denne planen vil følges opp med tiltak som følger strategiene i kommuneplanens samfunnsdel.

Kommunedelplan for kulturmiljøplanens handlingsdel vedtatt 2025 inneholder konkrete tiltak som vil bli videreført i arbeidet med kommuneplanens arealdel.

Gjennom oppfølging og rulling av kommunens frivilligstrategi, vil strategiene i samfunnsplanen kunne settes ut i livet. Samhandling med frivilligheten anses som et viktig ledd mellom kommune og innbygger.

I arbeid med kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner, vil det vektlegges utvikling av gode nærmiljø som viderefører strategiene i kommuneplanens samfunnsdel.

Gjennom kommende arbeid med økonomiplaner og budsjett, vil målsettinger fra kommuneplanens samfunnsdel være førende.

2.6 Helhetlig bærekraft – prioriteringer i planperioden.

Helhetlig bærekraft innen levekår og folkehelse innebærer i planperioden å håndtere økende sosiale behov innenfor kommunens samlede tjenestekapasitet og økonomi. Våler står overfor utfordringer knyttet til barn og unges oppvekstvilkår, psykisk helse, levekårsforskjeller og risiko for utenforskap, samtidig som en gradvis økning i den eldre delen av befolkningen påvirker etterspørselen etter helse- og omsorgstjenester og tilrettelagte bomiljøer. Dette stiller krav til hvordan kommunen prioriterer innsats og ressurser på tvers av tjenesteområder. Gjennom økt bruk av teknologi og selvbetjeningsløsninger i helse, samtidig med at det planlegges for mer

sentral og effektiv bosetting, vil det kunne opprettholdes gode tjenester i en framtid som krever mer av oss med en forsørgerbrøk som tilsier at vi må jobbe smartere. Dette vil også bidra til mer helhetlig bærekraft.

I planperioden må kommunen gjøre tydelige valg i møte med målkonflikter mellom ulike behov og begrensede ressurser. Forebygging, tidlig innsats og inkluderende grep vurderes som viktige for å møte behovsutviklingen på en mer målrettet måte, samtidig som kommunens øvrige oppgaver ivaretas. Arbeidet med levekår og folkehelse skal derfor ses i sammenheng med arealbruk, tjenesteutvikling og økonomiske rammer, slik at sosiale hensyn styrkes uten å svekke kommunens samlede bærekraft i planperioden.

3. Klima, miljø og energi

3.1 Utfordringsbilde

De største utslippene i Våler kommer fra veitrafikk, jordbruk og maskiner. Elektrifisering øker, men fossilt drivstoff dominerer fortsatt i jordbruket.

Klimaendringer med mer ekstremnedbør, flom, overvann, mer tørke og varme krever klimatilpasning, robust infrastruktur og bedre planlegging av naturbaserte løsninger.

Innspill til planarbeidet vektlegger krav om langsiktige mål for reduksjon av utslipp, mer effektiv energibruk, vurdering av fornybar energi, samt oppfølging av vannforskriften og regional vannforvaltning. Kommunen har gjennomført energieffektivisering i kommunale bygg/veier og etablert solceller og brønnpark på nye skoler, samtidig som kommunestyret har sagt nei til vindkraft.

3.2 Langsiktig mål 2040

Våler skal redusere klimagassutslipp og naturbelastning, styrke klimatilpasning og sikre bærekraftig energi- og ressursbruk – med natur- og vannmiljø som grunnlag for livskvalitet og verdiskaping.

3.3 Delmål

1. Utslippskutt og grønn omstilling

I Våler reduserer vi klimagassutslipp fra transport, bygg, anlegg og kommunal virksomhet, og bidrar til omstilling mot lavutslippsløsninger der kommunen har virkemidler.

2. Energieffektivisering og fornybar energi

I Våler vil vi bruke energi mer effektivt og legge til rette for hensiktsmessig lokal fornybar energi i bygg og infrastruktur, innenfor rammer som ivaretar natur, landskap og beredskap.

3. Naturmangfold og jordvern

I Våler tar vi vare på naturmangfold, dyrka og dyrkbar mark og viktige blågrønne strukturer.

4. **Vannmiljø**

I Våler hindrer vi forringelse av vassdrag og vannforekomster, og følger opp krav til god vannforvaltning i arealplanlegging og kommunal virksomhet.

5. **Overvann og klimatilpasning**

I Våler planlegger og bygger vi for et klima i endring, og sikrer at nye tiltak håndterer overvann, flom og ekstremvær på en trygg og bærekraftig måte.

3.4 Strategier og grep (2027–2040)

- ◆ Vi utarbeider og følger opp en klima- og energiplan, og deltar aktivt i relevante regionale samarbeid og nettverk innen klima, energi og vannforvaltning.
- ◆ Vi bruker klimastyring som verktøy, blant annet ved å benytte klimabudsjett og klimaregnskap som beslutningsgrunnlag.
- ◆ Vi reduserer energibruk og utslipp i kommunal drift og legger et livsløpsperspektiv til grunn.
- ◆ Vi legger vannforskriften og klima- og naturhensyn til grunn i planlegging, og sikrer at naturmangfold, jordvern og vannmiljø inngår i konsekvensvurderinger og beslutninger etter føre-var-prinsippet.
- ◆ Vi planlegger for overvann og flom i et klima i endring, ved å stille krav til lokal overvannshåndtering, åpne vannveier og bruk av blågrønne og naturbaserte løsninger i nye planer og tiltak.
- ◆ Vi prioriterer løsninger som reduserer transportutslipp, blant annet ved å følge arealstrategien og ved å legge til rette for gange, sykling og trafiksikre forbindelser der dette gir reell effekt i Våler.
- ◆ Vi legger til rette for energieffektive og sirkulære løsninger i næringsutvikling og kommunal praksis, blant annet gjennom bedre ressurs- og massestrømmer og bruk av krav i plan- og anskaffelsesprosesser.

3.5 Slik følger vi opp (styring)

I tråd med strategier i denne planen, vil det bli utarbeidet en plan for klima og energi. Denne planen vil bygge på føringer fra samfunnsdelen og ha en handlingsdel for konkrete tiltak.

Gjennom deltakelse i nettverket Klima Østfold og i Morsa- samarbeidet, vil vi videreutvikle kompetanse for gjennomføring av strategiene i kommuneplanens samfunnsdel.

I arbeid med reguleringsplaner vil håndtering av klimaendringer og overvannsproblematikk stå sentralt og utbyggere vil ansvarliggjøres. I planarbeidet vil arealstrategien medføre redusert transportbehov i framtiden.

Gjennom kontinuerlig arbeid med kommunens egen bygningsmasse, blir energiforbruket redusert.

3.6 Helhetlig Bærekraft – prioriteringer i planperioden.

Helhetlig bærekraft innen klima, miljø og energi innebærer i planperioden å redusere miljøbelastning og klimagassutslipp innenfor kommunens økonomiske rammer og faktiske gjennomføringsevne. Våler står overfor utfordringer knyttet til utslipp fra transport, jordbruk og maskiner, samt press på natur, jordbruksarealer og vannmiljø. Klimaendringer gir samtidig tydeligere føringer for hvordan arealbruk og utbygging må vurderes, noe som synliggjøres i kommuneplanens arealstrategi. Ved redusert nedbygging av natur, mer effektiv arealutnyttelse og god tilgang til naturområder, vil sosiale forhold og folkehelse kunne bedres.

I planperioden må kommunen prioritere mellom klima- og miljøambisjoner, kostnader og hva som lar seg gjennomføre i praksis. Dette innebærer målkonflikter mellom hensynet til miljø og natur på den ene siden, og behovet for utvikling og bruk av arealer på den andre. Klima-, miljø- og energihensyn skal inngå som en fast del av kommunens planlegging og prioriteringer i planperioden, og bidra til mer samordnet styring av arealbruk, transport og ressursbruk. Arbeidet skal skje i samsvar med statlige og regionale føringer, og sees i sammenheng med øvrig planverk der det er relevant.

4. Verdiskaping og kompetanse

4.1 Utfordringsbilde (sammendrag)

Utdanningsnivået i Våler er betydelig lavere enn landsgjennomsnittet, noe som påvirker både innbyggernes tilknytning til arbeidslivet og kommunens tilgang på kompetanse. Frafall i videregående opplæring har over tid vært en utfordring, selv om utviklingen viser tegn til bedring. Oppvekstplanen peker på sammenhengen mellom tidlig innsats, læringsmiljø, gjennomføring i skoleløpet og senere deltakelse i arbeid.

Ungdata-undersøkelsen viser et sammensatt bilde av barn og unges oppvekstvilkår i Våler. Tabellen under viser blant annet høyere andel ungdom som rapporterer ensomhet og økonomiske utfordringer i familien enn landsgjennomsnittet, og lavere tilfredshet med skolen, møteplasser og idrettstilbud. Samtidig rapporterer mange høy trivsel på skolen og god egenopplevd helse. Dette peker på både ressurser og tydelige risikofaktorer som er relevante for videre utdanningsløp og deltakelse i arbeidslivet.

Arbeidsmarkedet er i endring. Antall sysselsatte med kun grunnskoleutdanning er synkende, mens behovet for formell og digital kompetanse øker i de fleste deler av arbeidslivet. Kommunen har vekst i arbeidsplasser, men pendlingen er høy. Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at 2 431 personer pendlet ut av kommunen og 834 pendlet inn i 2025, noe som peker på et misforhold mellom kompetansen i befolkningen og arbeidsplassene lokalt.

Næringsarealene er i hovedsak konsentrert i Våler næringspark og Folkestad næringsområde. Kommunen har erfart utfordringer knyttet til tilgjengelighet for mindre bedrifter og

nabokonflikter, blant annet støy og støv på Folkestad. Dette har ført til behov for styring av utviklingen, herunder midlertidig forbud mot lagerseksjoner i næringsparken.

Digital kompetanse blir stadig viktigere for deltakelse i arbeidslivet, effektiv tjenesteproduksjon og omstilling i både privat og offentlig sektor. Kommunen har derfor økt oppmerksomhet på digital kompetanse som del av sitt arbeid med kompetanseutvikling, og kurser egne medarbeidere i digitale ferdigheter for å møte framtidige behov i tjenestene og arbeidsmarkedet.

4.2 Langsiktig mål 2040

Våler skal være et attraktivt sted å bo, arbeide og etablere virksomhet. Kommunen skal ha et variert og bærekraftig arbeidsmarked, høyere kompetanse i befolkningen og gode rammer for næringsutvikling basert på lokale fortrinn, samarbeid og innovasjon.

4.3 Delmål

1. **Kompetanse og fullføring**

I Våler bidrar vi til at flere fullfører videregående opplæring og styrker grunnleggende ferdigheter som gir grunnlag for arbeid, videre utdanning og livslang læring.

2. **Rekruttering og kompetanse i kommunen**

I Våler møter vi demografiutfordringene gjennom systematisk kompetanseplanlegging og er en attraktiv arbeidsgiver som rekrutterer og beholder nødvendig faglig og digital kompetanse.

3. **Næringsutvikling med variasjon**

I Våler har vi et variert næringsliv, med rom for både etablerte virksomheter, store og småskala bedrifter som ønsker å utvikle seg lokalt.

4. **Landbruksbasert verdiskaping**

I Våler styrker vi verdiskaping i landbruket gjennom lokalmat, besøksnæring, samarbeid og innovasjon, og bygger videre på eksisterende initiativ og suksesser.

5. **Regional samhandling**

Våler samarbeider aktivt med nabokommuner og regionale aktører for å styrke verdiskaping, kompetanseutvikling og et robust felles arbeidsmarked.

6. **Samarbeid mellom skole, næringsliv og frivillig sektor**

I Våler styrker vi samarbeidet mellom skole, næringsliv og frivillig sektor for å bidra til relevant kompetanse, inkludering i arbeidslivet og lokal verdiskaping.

4.4 Strategier og grep (2027–2040)

- ◆ Vi prioriterer kompetanse som et gjennomgående hensyn, og kobler kommunens kompetanseplan til tjenesteutvikling, digitalisering, rekruttering og omstilling i egen organisasjon.
- ◆ Vi styrker sammenhengen mellom utdanning, arbeid og inkludering, blant annet gjennom samarbeid mellom skole, arbeidsliv og NAV, tidlig karriereveiledning og målrettet innsats for unge i risiko for utenforskap.

- ◆ Vi jobber aktivt med tilrettelegging og samarbeid for å øke antall arbeidsplasser til kommunen
- ◆ Vi legger til rette for lærlingeplasser og livslang læring, både i kommunen som arbeidsgiver og i samarbeid med lokalt næringsliv og utdanningsinstitusjoner.
- ◆ Vi utvikler næringsarealer på en mer målrettet og helhetlig måte, blant annet ved å bruke ABC-prinsippet om rett virksomhet på rett sted, vurdere fortetting og transformasjon før nye arealer tas i bruk, samt ta hensyn til naboer og omgivelser tidlig i planleggingen.
- ◆ Vi legger til rette for småskala og mangfoldig næringsutvikling, med særlig vekt på lokale fortrinn, gründere og virksomheter som ønsker å utvikle seg innenfor kommunens rammer.
- ◆ Vi styrker landbruksbasert verdiskaping gjennom samarbeid, nettverk og tiltak som støtter lokalmat, besøksnæring og bærekraftig bruk av jord- og naturressurser.
- ◆ Vi samarbeider aktivt regionalt, og følger opp interkommunale strategier og partnerskap som bidrar til felles verdiskaping, kompetanseutvikling og et robust arbeidsmarked.
- ◆ Vi legger til rette for grønn og framtidsrettet næringsutvikling, blant annet ved å fremme energieffektive løsninger og sirkulære prinsipper i næringsliv og kommunal praksis.

4.5 Slik følger vi opp (styring)

Strategiene i samfunnsplanen følges opp i kommunedelplan for oppvekst med handlingsdel. Fullføring av skoleløpet står sentralt i arbeidet med barn og unge.

I arbeid med reguleringsplaner vil vi følge opp ABC- prinsippet og gjennom dette øke muligheten for synergier i næringsområdene.

Ved realisering av planlagt utbygging på Gylderåsen, vil antallet arbeidsplasser i kommunen øke dramatisk, noen midlertidige i anleggsperioden og noen permanente når anlegget kommer i drift.

Gjennom regionalt samarbeid i Mosseregionen og handlingsplanen for samarbeidet, vil næringsutvikling stå sentralt.

4.6 Helhetlig Bærekraft – prioriteringer i planperioden.

Helhetlig bærekraft innen verdiskaping og kompetanse innebærer i planperioden å legge til rette for næringsutvikling og arbeidsplasser som kan bidra til stabil sysselsetting og lokal verdiskaping, innenfor rammene av areal, infrastruktur og kommunens kapasitet. Våler har utfordringer knyttet til utdanningsnivå, frafall i videregående opplæring og negativ pendling, samtidig som kommunen har potensial innen landbruk, besøksnæring og regionale arbeidsplasser. Dette gir behov for å vurdere hvordan kompetanseutvikling, næringsarealer og lokalisering henger sammen. Ved at flere fullfører et utdanningsløp og med større tilgang på varierte arbeidsplasser vil det gi positive effekter på sosial og økonomisk bærekraft. Etablering av næringsarealer for arealkrevende næringer vil ha negative effekter for miljømessig bærekraft, men det kan utjevnes ved bruk av blågrønne løsninger, lokal energiproduksjon, gjenbruk av spillvarme, tilrettelegging for kollektiv samt sykkel og gange med mer.

I planperioden står kommunen i målkonflikter mellom ønsket om vekst og behovet for kontrollert og tilpasset utvikling. Det er derfor nødvendig å prioritere verdiskaping som bygger på lokale fortrinn og samarbeid, og som kan ses i sammenheng med bolig, transport og tjenestebehov. Arbeidet med verdiskaping og kompetanse skal bidra til tydeligere prioriteringer i planperioden, og støtte opp under en utvikling som er gjennomførbar innenfor kommunens økonomiske og planmessige rammer.

5. Samfunnssikkerhet

5.1 Utfordringsbilde (sammendrag)

Risikobildet påvirkes av klimaendringer, økt digitalisering og geopolitisk uro. Relevante hendelser omfatter skred, ekstremvær, helsekriser, langvarig strømbrydd, svikt i EKOM og IT, akutt forurensning og sabotasje/tilsiktete hendelser. Kommunen samarbeider bredt med nabokommuner og beredskapsaktører. Det er behov for styrket kompetanse og kapasitet i hele organisasjonen. Risikobildet påvirkes også av økt geopolitisk uro og digitale trusler, som kan få konsekvenser for forsyningssikkerhet, kritiske samfunnsfunksjoner og kommunens evne til å levere tjenester.

Innspill til planarbeidet anbefaler langsiktige mål og strategier for samfunnssikkerhet og beredskap, samt at klimaendringer inngår i langsiktige mål. Videre understrekes behov for ROS-analyse og oppdatert kunnskap om fareområder (flom, overvann, kvikkleire), og at arealplanlegging styrer bort fra naturfare.

Statens vegvesen peker på sårbarhet knyttet til flom på viktige veglenker (bl.a. Sånerveien og Missingmyrveien) og at stengninger kan være kritiske.

5.2 Langsiktig mål 2040

Våler skal være et robust lokalsamfunn som forebygger uønskede hendelser, tåler klimaendringer og håndterer kriser effektivt med sikker drift av kritiske samfunnsfunksjoner og god samordning med innbyggere og samarbeidspartnere.

5.3 Delmål

1. Helhetlig beredskap

I Våler har vi oppdaterte beredskapsplaner, tydelig rolle- og ansvarsfordeling og god samordning på tvers av sektorer og samarbeidspartnere.

2. Klimarobust samfunn

I Våler reduserer vi risiko og sårbarhet knyttet til klimaendringer, blant annet flom, overvann, ekstremvær og skred.

3. Sikker areal- og samfunnsutvikling

I Våler legger vi risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS) til grunn for arealbruk, utbygging og samfunnsplanlegging.

4. **Geopolitisk beredskap**

I Våler har vi planer for og er forberedt på hendelser som kan oppstå som følge av endringer i den sikkerhetspolitiske og geopolitiske situasjonen.

5. **Digital sikkerhet og beredskap**

I Våler forebygger og håndterer vi digitale trusler og sikrer robuste IKT- og EKOM-løsninger som støtter samfunnskritiske tjenester.

6. **Kompetanse og øving**

I Våler har vi tilstrekkelig beredskapskompetanse i organisasjonen og gjennomfører regelmessige øvelser for å styrke evnen til å håndtere komplekse hendelser.

5.4 Strategier og grep (2027–2040)

- ◆ Vi bruker risiko- og sårbarhetsanalyser aktivt, og legger ROS-arbeid og konsekvensutredninger til grunn for både arealplanlegging, tjenesteutvikling og prioriteringer.
- ◆ Vi legger framtidige klimaforhold til grunn i planlegging og beredskap, og styrer utbygging og teknisk infrastruktur bort fra områder med høy risiko for flom, skred og andre naturfarer.
- ◆ Vi styrker beredskapen for kritisk infrastruktur og viktige veglenker, og planlegger for alternative løsninger der stengninger eller bortfall kan få store konsekvenser for innbyggere og tjenester.
- ◆ Vi videreutvikler samhandling og øvelser, gjennom beredskapsråd, regionale samarbeid og regelmessige øvelser for hendelser som berører flere sektorer samtidig.
- ◆ Vi styrker digital beredskap, ved å bygge robuste IKT- og EKOM-løsninger, sikre nødvendig redundans og heve kompetansen knyttet til digitale trusler og hendelser.
- ◆ Vi integrerer samfunnssikkerhet i kommunens daglige drift og styring, slik at forebygging, beredskap og håndtering sees i sammenheng med planlegging, investeringer og tjenesteutvikling.
- ◆ Vi sikrer tilstrekkelige beredskapslagre innen helse og omsorg, herunder kritisk medisinsk utstyr og forbruksmateriell, for å styrke kommunens evne til å håndtere helsekriser og andre langvarige eller sammensatte hendelser.
- ◆ Vi forebygger menneskelig sårbarhet som kan øke risiko for uønskede hendelser, gjennom tidlig innsats, tverrfaglig samarbeid og helhetlig oppfølging av personer og grupper med økt risiko knyttet til psykisk uhelse, rus og vold.

5.5 Slik følger vi opp (styring)

I arbeid med kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner, vil ROS-analyser og konsekvensutredninger legges til grunn.

Hensynssoner i kommuneplanens arealdel vil bli vurdert på nytt og eventuelt oppdateres.

Styrking av kommunens beredskapsarbeid gjennom faste møter i beredskapsråd og oppdatering av beredskapsplaner, vil gi mer systematisk arbeid innen samfunnssikkerhet.

Kommunen vil ha fortløpende vurderinger av digital sikkerhet gjennom vår tilknytning til IKOM.

Gjennom regionalt og tverrfaglig samarbeid vil vi følge opp menneskelig sårbarhet.

5.6 Helhetlig bærekraft – prioriteringer i planperioden

Helhetlig bærekraft innen samfunnssikkerhet innebærer i planperioden å styrke kommunens evne til å forebygge og håndtere uønskede hendelser, samtidig som innsatsen tilpasses kommunens ressurser og organisering. Våler står overfor et sammensatt risikobilde knyttet til ekstremvær, svikt i kritisk infrastruktur, digital sårbarhet og andre hendelser som kan påvirke liv, helse og viktige samfunnsfunksjoner. Dette stiller krav til samordning mellom planer, tjenester og aktører. Gjennom forebygging, klimatilpasning og robuste løsninger styrkes både sosial trygghet, økonomisk stabilitet og miljøhensyn.

I planperioden må kommunen prioritere hvordan arbeidet med samfunnssikkerhet innrettes, og gjøre avveier mellom forebygging, beredskap og håndtering av hendelser. Det er nødvendig å vektlegge tiltak og grep som styrker helhet og samhandling på tvers av sektorer, og som kan følges opp innenfor gjeldende rammer. Samfunnssikkerhet skal sees i sammenheng med arealbruk, infrastruktur og tjenesteutvikling, og bidra til mer målrettede prioriteringer i planperioden.

6. Arealstrategien

Arealstrategien er lagt fram som et eget dokument og følger kommuneplanens samfunnsdel som vedlegg 5. Den beskriver Våler kommunes langsiktige og overordnede prinsipper for framtidig arealutvikling og er bindeleddet mellom kommuneplanens samfunnsdel og kommuneplanens arealdel. Strategien har et langsiktig perspektiv og viser sammenhengen mellom samfunnsutvikling og arealbruk. Den er ikke en utbyggingsplan og går derfor ikke inn i detaljert arealbruk, men peker ut retning og prioriteringer for den videre arealplanleggingen. Arealdelens plankart og bestemmelser er juridisk bindende, og arealstrategien skal gi føringer for hvordan arealdelen utformes.

Vi bruker arealstrategien som et felles vurderingsgrunnlag i arbeidet med kommuneplanens arealdel, slik at innspill og forslag blir vurdert opp mot samme retning og de samme prinsippene. Det gjør planarbeidet mer forutsigbart og bidrar til at arealdelen følger opp målene i samfunnsdelen på en tydelig måte. I høringen av samfunnsdelen åpner kommunen for arealinnspill med utgangspunkt i forslag til overordnet arealstrategi, slik at innspill kan vurderes tidlig og helhetlig. I praksis betyr dette at vi først vurderer om et innspill støtter opp under strategiens retning og de hensynene som skal ligge til grunn for planarbeidet. Deretter tar vi stilling til hvilke innspill som bør utredes nærmere og eventuelt innarbeides i arealdelen, som er det juridisk bindende styringsverktøyet for framtidig arealbruk i Våler.

7. Gjennomføring og oppfølging (felles for alle tema)

For å sikre at samfunnsdelen blir et aktivt styringsdokument, skal mål og strategier kobles tett til handlingsdel/økonomiplan og årlige prioriteringer, og bidra til sterkere sammenheng og prioritering i plansystemet.